

INSTITUT ZA HRVATSKI JEZIK I JEZIKOSLOVLJE

*Hrvatski jezik
– od politički nepriznatoga jezika (do 1870.)
do jednoga od službenih jezika Europske unije*

Podgora, 20. do 22. svibnja 2010.

RASPORED PREDAVANJA

četvrtak 20. svibnja 2010.

21.00 Svečano otvaranje Skupa

petak 21. svibnja 2010.

voditeljica: dr. sc. Ivana Kurtović Budja

9.30. dr. sc. Dunja Brozović Rončević: **Hrvatski jezik na pragu ulaska Hrvatske u Europsku uniju**

9.50 dr. sc. Željka Brlobaš: **Pavlinovićeви razmišljaji o hrvatskome jeziku**

10.10 dr. sc. Ivan Marković: **Mihovil Pavlinović i Dragutin A. Parčić**

10.30 dr. sc. Jurica Budja: **Leksik Pavlinovićeva Radiše**

10.50 Rasprava

petak 21. svibnja 2010.

voditelj: Domagoj Vidović, prof.

17.30 Smiljana Šunde: **Podgorska prezimena kojih nema i toponimi kojih ima**

17.50 Domagoj Vidović: **Utjecaj migracija na toponimiju i antroponimiju Makarskoga primorja**

18.10 dr. sc. Mijo Lončarić: **Pavlinovićev jezik i govor Podgore**

18.30 dr. sc. Ivana Kurtović Budja: **Podgorski govor danas**

18.50 Rasprava

subota 22. svibnja 2010.

voditelj: dr. sc. Jurica Budja

10.00 dr. sc. don Drago Šimundža: **Lik i značenje don Mihovila Pavlinovića**

10.10 mr. sc. Željko Pivac: **Prosvjetiteljski rad Mihovila Pavlinovića**

10.30. mr. sc. Snježana Zima: **Kako je *scr* postao *hrv***

10.50 dr. sc. fra Andrija Nikić: **Od Humačke ploče do ukidanja hrvatskih medija**

11.10 Rasprava

dr. sc. Dunja Brozović Rončević

Hrvatski jezik na pragu ulaska Hrvatske u Europsku uniju

Europska se unija u svojim pravnim aktima jasno odredila prema njegovanju i poštivanju kulturne i jezične raznolikosti koju baštini povijesna, ali i suvremena Europa. Od trenutka sklapanja prvih gospodarskih ugovora koji su bili podlogom današnjoj zajednici europskih država, europsko je zakonodavstvo donijelo niz pravnih akata na kojima se temelji vrlo precizna i postojana jezična politika današnje Europske unije. Naravno, hrvatsku javnost, zbog negativnih iskustava iz prošlosti, najviše zanima kakav će biti položaj hrvatskoga jezika u Europskoj uniji nakon formalnoga pristupanja. Kad je riječ o statusu službenih jezika, europsko je zakonodavstvo vrlo jasno te svi službeni jezici zemalja članica imaju status službenih jezika. S obzirom na to da je Ustavom RH (članak 12.) jasno određeno da je u Republici Hrvatskoj u službenoj uporabi hrvatski jezik i latinično pismo, hrvatski će jezik, pod tim imenom, uskoro postati jednim od službenih jezika Europske unije. U pravnome smislu tu ne bi trebalo biti dvojbi. Međutim, europsko zakonodavstvo ni na koji način ne određuje kakav je taj jezik, kakav je njegov ustroj i odnos prema drugim jezicima. U sadašnjem je trenutku možda čak i sporniji položaj hrvatskoga jezika kao službenoga jezika Republike Hrvatske jer osim temeljne ustavne odredbe o jeziku gotovo da nema pravnih akata koji bi jasno i jednoznačno određivali položaj hrvatskoga standardnog jezika kao službenoga jezika u Republici Hrvatskoj.

dr. Željka Brlobaš; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Pavlinovićeви razmišljaji o hrvatskome jeziku

U radu se analiziraju promišljanja Mihovila Pavlinovića o hrvatskome jeziku iznesena ponajprije u djelima *Različiti spisi* (Zadar, 1875.) i *Hrvatski razgovori* (Zadar, 1877.). Vrijednost je tih filoloških razmatranja i prosuđivanja u tome što su nastala u okviru nacionalno-preporodnih Pavlinovićevih nastojanja i težnji prema jedinstvu hrvatskoga jezika i prema hrvatskoj samostalnosti u drugoj polovici 19. stoljeća, a kao takva nisu rezultat autorovih filoloških studija izravno namijenjenih analizi jezika.

U prvome se dijelu rada analiziraju Pavlinovićeve definicije jezika općenito te posebice Pavlinovićevi stavovi prema hrvatskomu jeziku. U drugome se dijelu rada pokušavaju izdvojiti i analizirati ona Pavlinovićeva promišljanja u kojima je dan pogled na strukturu hrvatskoga jezika prema razinama jezične analize, posebice fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj. Pritom se navode i Pavlinovićevi zaključci povezani uz pismo, pravopis i slovopis u hrvatskome jeziku. U trećemu dijelu rada usmjeruje se na činjenicu da je Pavlinović riječi stranoga podrijetla gotovo sustavno zamjenjivao hrvatskim riječima te i na taj način dao svoj prinos leksičkoj razini hrvatskoga jezika, a svojim cjelokupnim filološkim razmišljajima uvelike pridonio da bude uvršten u proučavanje povijesti hrvatskoga jezika.

Ivan Marković; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za kroatistiku

Mihovil Pavlinović i Dragutin A. Parčić

Jedna od mnogih djelatnosti M. Pavlinovića bilo je skupljanje pučkoga leksičkog blaga Makarskoga primorja, općenito srednje Dalmacije. Prikupljeno blago Pavlinović je ustupio Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti te je ono postalo dijelom korpusa za *Rječnik JAZU* (1880–1976). Iz zapisnikâ Akademijinih sjednica doznajemo da je Pavlinovićeva zbirka – iz drugih izvora doznajemo da je u njoj bilo oko 4 000 riječi – već u veljači 1868. u Akademiji, odnosno zajedno s još nekim zbirkama dijelom rječničkoga korpusa bila je od samih začetaka ARJ-a. Pavlinovićeva zbirka zanimljiva je sama po sebi, no tim više što je prije negoli je bila prispjela u JAZU bila u rukama D. Parčića, koji je njome bitno nadopunio drugo izdanje svojega hrvatsko-talijanskoga

rječnika (¹1858, ²1874), a istraživački nam posao olakšao označivši Pavlinovićeve riječi sa (*P*). Zanimljivo je nadalje da je u trećem izdanju (³1901) Parčić tih riječi ostavio tek 160-ak, i to samo unutar slova od *K* dalje. Istraživanje bi htjelo vidjeti koja semantička polja Pavlinovićev korpus pokriva, kako je Pavlinovićeve riječi tretirao Parčić, a kako obrađivači ARj-a (početne usporedbe pokazuju da ćemo u Parčića naletjeti i na leksem koji se u ARj-u nije našao), je li Parčić Pavlinovićeve riječi rabio u objašnjenju talijanskih riječi u svome talijansko-hrvatskome rječniku (¹1868, ²1887), koliki je u Pavlinovićevu korpusu dio riječi o kojima je Pavlinovićeva zabilješka prema ARj-u jedina potvrda. Konačno, što se na temelju usporedbe može kazati o Parčićevim leksikografskim postupcima – koji se u novije doba s pravom stavljaju uz bok onima B. Šuleka – i stavu prema hrvatskoj leksičkoj normi u tim još uvijek ranim danima njezine izgradnje.

dr. sc. Jurica Budja; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Leksik Pavlinovićeva Radiše

Autor će potanče promotriti leksik Pavlinovićeva “Radiše” nastojeći iznaći leksičke slojeve. Tri su sloja poglavita: sloj riječi iz Pavlinovićeva materinskoga govora Makarske krajine, sloj književnih riječi iz drugih hrvatskih jezičnih pokrajina i sloj nehrvatskih književnih riječi. Pavlinović piše u doba kada se hrvatski jezik intenzivno počinje rashrvavivati, ali, također, u doba kada se u jeziku još uvijek čuva mnogo toga starinski hrvatskoga. Pavlinović i njegov jezik su to važniji uzme li se u obzir da je on posljednja karika u verzi makarskih pisaoca, koja se počinje makarskim ljetopiscima i Kačićem Miošićem, a koja je jedna od dviju glavnih struja ranoga hrvatskoga štokavskoga standarda. Bolje rečeno, jedinoga hrvatskoga standarda, jer kako i sam Pavlinovićev leksik ukazuje, standard koji se ustanovljuje od 1830-ih godina mnogo je manje hrvatski nego prvostandard(i) iz 18-oga stoljeća.

Smiljana Šunde; Hrvatski radio - Obrazovni program

Podgorska prezimena kojih nema i toponimi kojih ima

Jedan od zaključaka Tridentskog koncila (1545.-1563.) bio je onaj o vođenju matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih. Zaključak je obvezivao sve župe i župnike, pa su u kršćanskome svijetu prezimena otada postala nepromjenjiva i nasljedna kategorija za svakoga pojedinca. U hrvatskim su zemljama uništene (bez) brojne matične knjige, a u župi Svih svetih u Podgori najstarija sačuvana knjiga potječe iz 1621. godine (čime se podgorske matice ubrajaju među najstarije u Hrvatskoj).

Među više od 650 istraženih podgorskih toponima oko 120 je onih koji u svojem korijenu imaju prezime ili dio prezimena ili su s pojedinim prezimenima istovjetni. Od toga oko 30 toponima sadrži prezimena koja u Podgori više ne postoje, a prema starijim podgorskim maticama i prema usmenim kazivanjima zna se da su postojala.

Višje je uzroka nestanku prezimena ili smanjenju broja njihovih nositelja, a najvažniji su: nesigurnost u vrijeme turskih osvajačkih pohoda, kao i u vrijeme turske vladavine Makarskim primorjem (1499.-1684.), kada je stanovništvo bježalo na obližnje srednjodalmatinske otoke; epidemije zaraznih bolesti, osobito pošast kuge iz 1815. god.; masovnije iseljavanje u prekomorske zemlje krajem 19. do sredine 20. stoljeća, ratovi u 20. stoljeću itd.

Pojedina nestala prezimena sačuvana su u nadimcima, najčešće u slučajevima kada je nestajao posljednji muški nositelj prezimena, a posljednja se nositeljica prezimena udavala i svoje prezime “nosila” u novi rod. Ipak, najviše je nestalih prezimena sačuvano u toponimima, a to je i osnovna tema ovoga rada.

Domagoj Vidović; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Utjecaj migracija na toponimiju i antroponimiju Makarskoga primorja

U radu se na temelju toponomastičkoga i antroponomastičkoga istraživanja nastoje utvrditi smjerovi migracija, ponajprije doseljavanja u Makarsko primorje, ali i iseljavanja iz toga područja. Razlažu se i jezične crte okamenjene u toponimiji i antroponimiji Makarskoga primorja koje bi mogle upotpuniti predmigracijsku dijalektološku sliku obrađenoga područja.

Mijo Lončarić; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Pavlinovićev jezik i govor Podgore

Uvodno se iznose Pavlinovićevi stavovi o književnom jeziku. Razmatraju se odabrane značajke njegovoga književnog jezika, posebno razlike između «južnoslavenske» i «hrvatske» verzije uzoraka teksta, s jedne strane, te ijekavske i ikavske verzije, s druge strane. Daje se osvrt na stilske posebnosti.

Iznose se specifične osobine podgorskoga govora i utvrđuju značajke njegovoga književnog jezika koje jesu ili bi mogle potjecati iz rodnoga govora ili iz bosanskih govora, s kojima je bio u doticaju.

Ivana Kurtović Budja; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Podgorski govor danas

Podgorski se govor ubraja u skupinu govora Makarskoga primorja koji su, pak, dijelom ikavskoštokavskih govora štokavskoga narječja. U radu ću govoriti o bitnim karakteristikama podgorskoga vokalizma, konsonantizma i prozodijskog sustava. Prije svega, bit će riječi o inventaru jedinica, a zatim o njihovoj realizaciji i distribuciji. Te ću karakteristike usporediti s karakteristikama nekih govora Makarskoga primorja koji se od podgorskoga razlikuju pokojom jezičnom crtom.

mr. sc. Snježana Zima, dipl.ing.

Bitka za kraticu: kako je *scr* postao *hrv*

Početak srpnja 2008. godine sretno je završila jedna ružna priča: međunarodno utvrđena, ali neprihvatljiva oznaka *scr* za hrvatski jezik u bibliografskoj uporabi konačno je nakon dugogodišnje bitke zamijenjena oznakom *hrv* koja je već bila međunarodno utvrđena za terminološku uporabu.

Inicijativa za poduzimanje koraka i sprječavanje uključivanja dotad upotrebljavane bibliografske oznake za hrvatski jezik *scr* u novu međunarodnu normu, čija je priprema tek započela, pokrenuta je početkom 1993. godine. Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo Republike Hrvatske, kao član međunarodne organizacije za normizaciju ISO (International Organization for Standardization), u čijim se radnim tijelima pripremala međunarodna norma, tada je započeo pravu bitku za određivanje nove troslovne međunarodne kratice za hrvatski jezik u bibliografskoj uporabi.

Tijekom 1993. i 1994. godine, a naročito tijekom 1996. godine, pokrenuta je prava kampanja: odgovarajućim tijelima i njihovim voditeljima skrenuta je pozornost na problem neodgovarajuće troslovne kratice za hrvatski jezik, svim nacionalnim normirnim tijelima koja su bila uključena u rad tih tijela kao aktivni članovi, svim prijateljskim i susjednim nacionalnim normirnim tijelima i glavnom tajniku ISO-a izneseni su svi argumenti za izmjenu neprihvatljive oznake.

O akciji koja se poduzimala obaviještene su sve mjerodavne kulturne i visokoškolske ustanove u Hrvatskoj, uključujući Ministarstvo vanjskih poslova, a istaknuti stručnjaci za hrvatski jezik u zemlji i inozemstvu posebno

su upozoreni na problem uključivanja neprihvatljive kratice za hrvatski jezik u međunarodnu normu. Svi navedeni koraci nisu dali nikakav rezultat pa je u studenome 1998. godine ipak objavljena međunarodna norma s kraticom *scr* za hrvatski jezik u bibliografskoj uporabi!

Novi pokušaji izmjene te oznake započeli su u veljači 2008. godine. Zajednički službeni zahtjev Nacionalne i sveučilišne knjižnice Republike Hrvatske, Nacionalne biblioteke Srbije, Hrvatskoga zavoda za norme i Instituta za standardizaciju Srbije sadržavao je sve već iznesene argumente i zatražena je izmjena troslovnih oznaka i za hrvatski i srpski jezik u bibliografskoj uporabi.

Taj je korak konačno doveo do uspjeha – 17. lipnja 2008. godine na adresu četverice direktora navedenih institucija stigla je dugo očekivana vijest da su prihvaćene nove oznake *hrv* za hrvatski jezik i *srp* za srpski jezik, kao jedine oznake za ta dva jezika za sve uporabe.

Vijest se vrlo brzo proširila medijskim prostorom, objavile su je i dnevne novine i elektronička glasila, a nove, ispravne oznake hrvatskog i srpskog jezika u novim unosima u nacionalnim i svjetskim bazama bibliografskih podataka, koje će doprinijeti njihovom boljem prepoznavanju i vrednovanju, trajan su rezultat dobro obavljena posla.

Izlaganje donosi prikaz svih koraka u višegodišnjoj borbi za novu kraticu za hrvatski jezik u bibliografskoj uporabi. Navodi sve sudionike i njihove uloge te svjedoči o neobjašnjivoj nezainteresiranosti jednih i neobičnim postupcima drugih. Naglašava važnost prepoznavanja pravog trenutka za prave poteze i pravog prijatelja na odlučujućem mjestu kao saveznika.

dr. sc. fra Andrija Nikić

Hrvatski jezik od Humačke ploče do dokidanja hrvatskih medija

U ovom se radu na temelju arheoloških i povijesnih izvora na području *Humskog kneštva* ili *Humske zemlje*, odnosno od 1448. Hercegovine, svjedoči o tisućljetnoj uporabi hrvatskog jezika u sredstvima komuniciranja. Hrvatski jezik obogaćen biblijskom tradicijom bio je sredstvo komuniciranja od pokrštenja Hrvata do početka 21. stoljeća. U srednjem vijeku, što svjedoče sačuvane povelje, natpisi na stećcima i rukopisi, hrvatski je jezik pisan bosanicom često dokumentiran. Posebno je valorizirana Humačka ploča, srednjovjekovne humske povelje, Kočerinska ploča te natpisi na stećcima, zapisi pojedinih franjevaca, pisaca, književnika i pjesnika. Na temelju sačuvane dokumentacije autor je upozorio na naglašenu odioznosti Turaka i poturica na katoličku i hrvatsku kulturnu i kulturnu baštinu. To su bili razlozi da je sačuvana sporadična pisana dokumentacija o uporabi hrvatskog jezika zbog destruktivnog odnosa okupatora i poturica prema hrvatskoj kulturi i civilizaciji. Usprikoj toj mržnji, koja se očitovala na rušenju i uništavanju katoličkih sakralnih objekata, brojne dokumentacije i prisilnog islamiziranja hrvatskog pučanstva, tijekom četiri stoljeća turskoga zulumovanja, hrvatski jezik je nadživio i procvjetao za vrijeme Austro-ugarskog zaposjednuća. Potonja vlast je pokušavala stvoriti umjetni jezik, ali vlasti je nestalo, a pokušaj nije uspio. Politika srpske dominacije pošla je drugim putem, ali bez uspjeha. Bolji odnos prema hrvatskoj kulturi i uljudbi bio je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Druga Jugoslavija se okomila na hrvatski jezik i narod te su i sami protagonisti priznali da je za vrijeme komunizma bilo teško biti Hrvat u Hercegovini. Nakon prvih slobodnih izbora osjećalo se da ćemo slobodno živjeti i imati medije na hrvatskom jeziku. Međutim posljednjih godina uslijedile su zabrane medija s hrvatskim predznakom.

Odioznost prema uporabi hrvatskog jezika na najmoćnijem suvremenom medijskom sredstvu – na televiziju, neshvatljiva je kod predstavnika samovoljno vladajućeg Visokog predstavnika, da u razdoblju demokracije, na početku 21. stoljeća kršćanskog računanja vremena, zabranjuje postojanje i djelovanje Hrvatskih elektroničkih medija. (radio odnosno tv postaja), preglašavanja u administrativnim uredima i nametanju stranog predstavnika u predsjedništvu Bosne i Hercegovine.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje,
10 000 Zagreb, Ulica Republike Austrije 16

tel. +385-1-3783-888

faks +385-1-3783-803

www.ihjj.hr